

Natuurpunt
Land van Reyen

Suggesties bij het ontwerp 'Beplantingsplan sportlandschap' van Stad Mortsel

Frederik Van de Perre, Griet Lambert, Guido Jacobs, Koen Cuypers

Vooraf

In oktober 2021, bij de aanleg van de (overdekte) padelvelden door AGB (Autonoom Gemeentebedrijf) in het RUP-Sportlandschap heeft Natuurpunt (kern Mortsel) een brief geschreven naar de Stad Mortsel om ook meer aandacht te vragen voor de natuurlijke en landschappelijke ontwikkelingen een van de weinige plekken 'open landschap' die de stad nog rijk is. Het stadsbestuur stuurde ons een ontwerp van beplantingsplan in november voor de komende jaren (2022-2024) en verzekert ons dat Regionaal Landschap Rivierenland (RL RL) vzw mee advies zal geven over de natuurlijke en landschappelijke inrichting van het gebied (incl. landschap Gasthuishoeven en Koude Beek).

Natuurpunt is opgezet met de intentie van de stad om beplantingen uit te voeren in het sportlandschap. Als vereniging komen wij op voor het behoud van de biodiversiteit en voor het verbeteren van de kansen van onze inheemse natuur. Deze beplantingen zijn een uitgelezen kans om het sportlandschap natuurgericht in te richten. Een natuurgerichte beplanting en beheer maken het mogelijk om dit landschap van monofunctioneel om te vormen naar multifunctioneel waar sport en recreatie samengaan met natuurontwikkeling. Daarom werd op 2 december samen met een afgevaardiging van de Stad, het regionaal landschap en Natuurpunt (Koen, Griet en Frederik) een terreinbezoek gebracht aan Sportlandschap om het ontwerp-beplantingsplan te bespreken.

Jammer genoeg moeten we vaststellen dat het huidige plan niet genoeg garanties biedt voor het behoud en herstel van de lokale biodiversiteit. We vragen de stad Mortsel meer ambitie te tonen dan enkel het aankleden van de sportvelden.

In de volgende paragrafen lijsten we een aantal opmerkingen op die gelden voor het plan in het algemeen, voor de individuele beplantingsblokken en voor de verdere inrichting van het sportlandschap.

Algemene opmerkingen

Eerst en vooral missen we een globale visie op de **natuurdoelen** in het open landschap. Welke soorten en habitats wil de stad beschermen en/of herstellen? Pas als je de doelstellingen voor het (volledige) open landschap bepaalt, kan je bepalen hoe de beplanting van het sportlandschap hieraan kan bijdragen. Het ontbreken van dit kader maakt dat het huidige beplantingsplan geen garanties biedt voor de biodiversiteit.

We geven enkele voorbeelden:

- De populatie steenuil in Gasthuishoeven is van 3 koppels op 6 jaar tijd geëvolueerd naar 0. Dit is hoogstwaarschijnlijk te wijten aan een gebrek aan voedsel (omzetten van permanent grasland naar maïs of naar sportvelden) en niet aan een gebrek aan nestplaats. Het voorzien van potentiële nestplaatsen heeft dus weinig zin als er niets aan het foerageerhabitat wordt gedaan.
- Voor vlinders geldt het omgekeerde: in het beplantingsplan worden nectarbronnen voorzien, maar geen waardplanten. Meer zelfs, de bermen rond de sportvelden worden momenteel vroeger (voor 15 juni) gemaaid om onkruid in de sportvelden te vermijden. Hierdoor creëer je dus een ecologische val.
- Het beplantingsplan voorziet verschillende lijnvormige landschapselementen als referentie voor vleermuizen. Vleermuizen hebben echter nood aan een netwerk van *donkere* verbindingen om vlot toegang te hebben tot foerageergebieden vanuit de kolonieplaatsen (zie [advies INBO](#)). Houdt het lichtplan van het sportlandschap rekening met vleermuizen (en met lichtvervuiling in het algemeen) en houdt het beplantingsplan rekening met de bestaande belichting? In dit geval stellen we voor om de hoogste bomen vlak naast de velden te zetten, daarnaast een houtkant en daarnaast een ruigte. Op die manier behoud je je lijnvormige elementen, creëer je een buffer tegen lichtvervuiling en maak je een opgaande vegetatie (een soort bosrand) die ideaal is als foerageergebied voor vleermuizen en vogels.

Naast doelstellingen (natuurdoelen) missen we ook een concreet **uitvoeringsplan**. Hoe zullen de akkerranden en houtkanten beheerd worden? Zullen houtkanten gesnoeid worden of wordt het hakhoutbeheer? Worden akkerranden telkens geploegd en opnieuw ingezaaid of zal er maaibeheer gebeuren? Zullen nieuwe aanplanten afgerast worden om verstoring te voorkomen? Ook de [Green Deal sportvelden](#) hamert op het belang van een (natuur)beheerplan.

Verder stelt Natuurpunt zich vragen bij de soortenkeuze. Zo bevat de lijst soorten die niet in de streek voorkomen terwijl **streekeigen soorten** de voorkeur zouden moeten krijgen (zie [gids Regionaal landschap](#)). Het [Europees krentenboompje](#), [Buxus](#) en [Taxus](#) komen niet of nauwelijks voor in België. Vuurdoorn en Chinese zuurbes zijn niet inheems in Europa. Voor meer informatie over plantkeuze, zie [Technisch Vademecum heesters](#). Bij de keuze van het plantgoed is het prioritair om alleen te werken met planten met herkomstcertificaat. Dit is een sluitende waarborg dat de beplanting niet zal leiden tot floraverversing en de toekomst van Fort 3 als Natura2000 gebied niet zal ondermijnen. (Na de rondgang van 30/11 bleek dat Regionaal Landschap enkel over plantgoed met herkomstcertificaat beschikt en dat deze voorwaarde dus al vervuld is)

Wij willen ook een lans breken voor de **spontane ontwikkeling** van groenstroken. De best aangepaste, meest biodiverse maar ook meest kostenefficiënte aanplant is degene die spontaan ontstaat. Hiervoor moet alleen de strook afgeschermd worden tegen betreding. Daarenboven is deze wijze van werken de meest CO₂ neutrale; ze vraagt geen plantgoed noch aanplant. Afhankelijk van het gewenste eindbeeld kan gekozen worden voor verschillende beheeropties.

Tenslotte nog een technische opmerking: gelieve de beplantingsblokken expliciet op het plan aan te duiden (dus met polygonen in plaats van tekst) zodat er geen twijfel is over de plaatsing.

Specifieke opmerkingen

- Bomenrij 1: het beplantingsplan voorziet verschillende lijnvormige landschapselementen als referentie voor vleermuizen. Dit is natuurlijk positief, maar het sportlandschap en bij uitbreiding het open landschap mag niet enkel beschouwd worden als verbinding tussen fort 3 en fort 4. Naast verbindende elementen zijn ook foerageergebieden nodig voor vleermuizen. Er zou dus bijvoorbeeld voor gekozen kunnen worden om de bermen naast de padelvelden *niet* te beplanten met bomen, maar in de huidige toestand te bewaren door middel van gefaseerd maaibeheer. Naast insecten (en dus voedsel voor vleermuizen) trekken deze ruigtes ook zangvogels aan.

Foto: Omgeving van de (zuidelijke kant van het) padelveld (F. Van de Perre).

- Houtkant 1: Kievit in plaats van Kieviet
- Houtkant 3: de voorkeur moet uitgaan naar een groepsgewijze menging. De voorgestelde individuele menging levert bij groenvormen met enig oppervlak veel problemen op in het beheer en het verkrijgen van een interessant eindbeeld (bron: [vademecum ANB](#) p. 166)
- Houtkant 4:
 - Het gebruik van soorten als grove den is af te raden. Het is geen streekeigen soort. Bovendien lijkt de standplaats ook niet aangepast aan deze soort, nl. reductiehorizont op minder dan 1m diepte. De bomen kunnen zo geen diep wortelstelsel vormen. Zij zijn dan ziektegevoelig en onderhevig aan windworp.
 - Het gebruik van taxus in de buurt van een veehouderij is af te raden. De plant staat bij landbouwers bekend als extreem giftig.
 - Jeneverbes is niet geschikt voor deze standplaats.
 - De nood aan een groenblijvende beplanting is niet duidelijk. Een dichte begroeiing van takken is minstens even efficiënt voor zichtbelemmering. Bovendien zijn de meeste bladhoudende planten heel gevoelig aan zonnebrand. Zij moeten dus steeds beschut aangeplant worden.
 - Buxus groeit alleen in enkele relictpopulaties in Wallonië op kalkhoudende grond. De plant groeit heel traag en is heel gevoelig voor schimmels. Deze gevoeligheid neemt toe met de stikstofdepositie. De plant wordt bovendien belaagd door de buxusmot welke de plant als sierplant in Vlaamse tuinen bijna volledig heeft uitgeroeid.
 - De dwergmispel is een zeer zeldzame soort die alleen van nature voorkomt in enkele reservaten in het zuiden van het land. De plant groeit zeer traag en wordt maximaal 50 cm hoog. Hij groeit op kalkrijke grond en is niet opgewassen tegen concurrentie van bijvoorbeeld gestreepte witbol en brandnetel. Het aanplanten van zwakke soorten noodzaakt een

intensief onderhoud van de beplanting en bijgevolg het verlies van alle biodiversiteit.

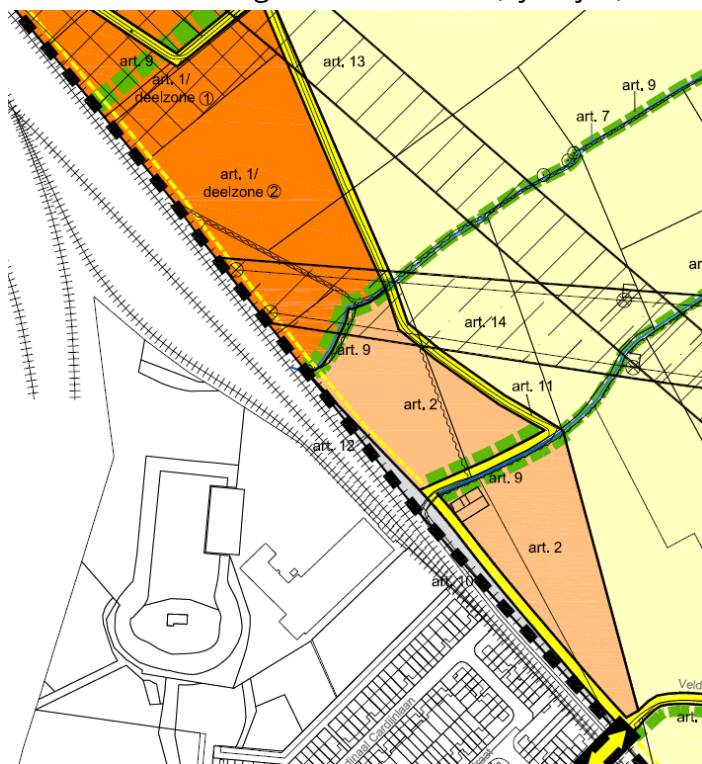
- De struikklimop is geen duurzame cultivar van de klimop, hij heeft geregeld snoei nodig en is dus ongeschikt om te groeien in een natuurgerichte houtkant.
- In brede stroken moet de voorkeur gegeven worden aan spontane vegetatieontwikkeling. Deze vraagt alleen een afdoende afsluiting van het gebied tegen betreding. De soorten die er spontaan ontkiemen, zijn de best aangepaste aan de omstandigheden, ze komen kosteloos en zijn streekeigen.
- Indien het groenblijvende karakter echt een voorkeur blijft kan er eventueel gebruik gemaakt worden van wilde liguster. In zachte winters zijn ze groenblijvend, het heeft weinig eisen en kan goed gesnoeid worden. Idealiter mag het dik groeien en komen ze natuurlijk ook tot bloei (voor insecten) en bes (voor vogels). Het is ook een uitstekende schuilplaats.
- Bomenrij 3: het doel is een houtkant te vormen met 36 bomen op een oppervlakte van 350m². De beplantingsdichtheid voor een dichte houtkant die afgezet moet kunnen worden is bij voorkeur 1 boom/m², m.a.w. 360 bomen.
- Bomenrij 4: Ratelpopulier zijn slanke, rechte bomen en dus niet bepaald geschikt voor steenuil. Knotwilgen en hoogstamfruitbomen zijn ideaal voor [Steenuil](#). Er werden langs het fietspad van de R11 een hele reeks ratelpopulieren aangeplant. Op enkele bomen na zijn deze allen gestorven. De oorzaken zijn aanrijdingen en overbemesting van de aanliggende percelen. Ratelpopulier is niet geschikt voor deze beplanting.

Vleermuizen volgen voornamelijk houtkanten en waterlopen. Zij mijden straat- en sportveldverlichting. De vleermuizen volgen dus voornamelijk de Fortloop. Een groene link met Fort 4 en Klein-Zwitserland is dus noodzakelijk. Een verbod op verlichting na 21h00 is aangewezen.
- Slootkant 1 (20m breed) bevindt zich op de scheiding tussen het sportlandschap en een perceel dat in het [RUP sportlandschap](#) ingekleurd staat als art. 2 zone voor de ontwikkeling van de natuur. (citaat stedenbouwkundige voorschriften: De zone is bestemd voor de uitbouw van laagdynamische recreatie, niet georganiseerde sporten en landschapontwikkeling. Het gebied vervult een recreatieve, landschappelijke en ecologische functie. De inrichting wordt hierop afgestemd) Hoe zal deze zone ingericht en beheerd worden? Het herstel van dit perceel is belangrijker en dringender dan de inrichting van de slootkant. Maar ook voor de slootkant is de inrichting niet volledig duidelijk: Worden de hellingen

van de sloot afgegraven om plaats te bieden aan de oevervegetatie? Wordt de oevervegetatie aangeplant of ingezaaid?

- Akkerrand 1 & 2:
 - Zijn de akkerranden te betreden vanaf het baseball veld? Zoniet zou hier overwogen kunnen worden om rondom de baseball velden met een houtkant te werken.
 - Het inrichten van akkerranden naast intensief bemeste en met insecticiden bespoten maisakkers heeft weinig zin. Zowel het perceel art. 2 als het perceel art. 1/ deelzone 2 van het RUP-Sportlandschap worden momenteel gebruikt als maisakker. Aangezien het perceel art. 2 zo snel mogelijk ingericht moet worden als natuur vragen we ook perceel 1/ deelzone 2 volledig in te richten als (tijdelijke) natuur.

- Akkerranden: hoe zal de akkerrand ingericht worden? Wordt die éénmalig ingezaaid of jaarlijks? Natuurpunt kiest voor éénmalige inzaaiing met mengsel van inheemse planten en aangepast maaibeheer. Inoculatie door middel van maaisel is ook een goed alternatief (zie [advies inbo](#)). Voor vogelakkers is het aangewezen om wintergraan of zomergraan met lage dichtheid te zaaien. De andere opkomende kruiden zijn de werkelijke waardevolle biodiversiteit. Het zaaien van een Tübinger mengsel heeft geen natuurwaarde en is ten eerste af te raden.

Opmerkingen inrichting sportlandschap

- Wadi naast padelvelden (hemelwaterlichaam conform vergunning?): De wadi die het hemelwater afkomstig van het overdekt padelveld collecteert, heeft veel te steile wanden. Door de wanden (vooral de noordwestelijke oever) af te schuinen en de omtrek van de poel vergroten wordt deze put ook aantrekkelijk voor amfibieën en minder gevaarlijk voor bijvoorbeeld egels (zie ook [website RL](#)). Het spreekt voor zich dat de zone rondom de wadi ook afgerasterd moet worden met ursusdraad voor de veiligheid van de bezoekers en het voorkomen van besmetting met [watercrassula](#). De afrastering bevindt zich best zo dicht mogelijk tegen de weg zodat in de zone rond de put gefaseerd maaibeheer kan gebeuren. Voor de afrastering kan een geschoren haag komen.

Foto: wadi naast het padelveld (F. Van de Perre).

- Zone voor depot vervuilde grond - code 411: Waar komt deze grond vandaan? En heeft deze [een COPRO](#)- en/of bodemattest van OVAM gekregen? Wat zijn de consequenties voor de omgeving?

411: voor deze grond gelden er gebruiksbeperkingen.

Hergebruik buiten de werfzone kan enkel

- indien de analyses van de partij voldoen aan specifieke acceptatiecriteria voor het ontvangend terrein (bvb. een milieuvergunning rubriek 60 of een studie ontvangende grond)
- of indien de toepassing op de bestemming voorkomt op de lijst van bouwkundige toepassingen (bvb. fundering, kern van een dijklichaam, ...)

Binnen de werf kan de grond vrij gebruikt worden in de daartoe afgebakende kadastrale werkzone op het zoneringsplan.

- We vragen dat het bakhuisje en “erfgoedbomen” (fruitbomen en 7 lindes) expliciet opgenomen worden in het inrichtings- en beheerplan.
- We vragen dat de Stad Mortsel ook voor het beheer van de sportvelden zelf navolging geeft aan de [Green Deal Sportdomeinen](https://omgeving.vlaanderen.be/green-deal-duurzaam-sportdomein). We stellen voor dat zij ingaat op de Green Deal ‘Sportdomeinen’ dat de Vlaamse overheid (= ministers Ben Weyts en Zuhair Demir) voorstelt. Dit is een vrijwillige overeenkomst dat tot doel heeft een kwalitatieve, gezonde en klimaatbestendige buitensportdomeinen met positieve impact op natuur, gebruiker en omgeving (meer info: <https://omgeving.vlaanderen.be/green-deal-duurzaam-sportdomein>). Ook dit kan gebeuren in overleg met het RL RL en onze vereniging (Natuurpunt Land van Reyen - kern Mortsel).